

מכשירי שיקום וניידות: אי-מימוש זכאות

מריאלה יאבו יעל בכר ליטל ברלב

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
תרגום לאנגלית (תקציר): חני מנור
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

המחקר הוזמן על ידי היחידה הארצית למכשירי שיקום וניידות,
חטיבת הרפואה, במשרד הבריאות ומומן בסיועה

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל
ת"ד 3886 ירושלים 9103702
טלפון: 02-6557400
brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אב תשפ"ב | אוגוסט 2022

תקציר

רקע

'טכנולוגיה מסייעת' היא טכנולוגיה המאפשרת לאנשים עם מוגבלות גישה ודרכים בטוחות ועצמאיות להשתתף בתחומי חיים מרכזיים כגון חינוך, תעסוקה ופנאי. מכשירי שיקום וניידות הם סוג של טכנולוגיה מסייעת ולהם תפקיד מרכזי בשיפור איכות החיים של אנשים עם מוגבלות ובקידום השתתפותם בחברה. על אף יתרונותיה הרבים, טכנולוגיה מסייעת אינה מצליחה תמיד לממש את הפוטנציאל שבה וישנם חסמים רבים העומדים בפני אנשים עם מוגבלות בארץ ובעולם המונעים מהם את הגישה אליה. חסמים אלו נובעים מגורמים אישיים וסביבתיים הקשורים למכשיר והקשורים לתהליך ההספקה וההתערבות המקצועית. מדינת ישראל שואפת להנגיש מכשירי שיקום וניידות לאנשים עם מוגבלות הזקוקים לכך על ידי מימון ממשלתי של מכשירים אלו, זאת באמצעות היחידה הארצית למכשירי שיקום וניידות של משרד הבריאות (להלן: היחידה). בשנים האחרונות היחידה מתמודדת עם תופעה של אנשים אשר פנו למשרד הבריאות לקבלת מכשיר, קיבלו עליו אישור, אך לא מימשו את זכאותם למכשיר שאושר. לפיכך היחידה פנתה למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לערוך מחקר שיתמקד באוכלוסייה זו (שתכונה אוכלוסיית ה'לא מממשים'), אשר על פי הערכת צוות היחידה מהווה למעלה מ-35% מן הזכאים למכשירים.

מטרות המחקר

מטרות המחקר הן: לאפיין את אוכלוסיית הלא מממשים; לבחון את הסיבות לאי-מימוש זכאות למכשירי שיקום וניידות; ולבחון את תהליך קבלת אישור הזכאות למכשירי שיקום וניידות.

שיטה

במחקר שולבו שיטות מחקר איכותניות וכמותיות. הרכיב האיכותני כלל ראיונות שבוצעו ברובם בחודשים יוני עד נובמבר 2018, עם 39 בעלי תפקידים הרלוונטיים לעיבוד הבקשות למכשירי שיקום וניידות, לאישורן ולהספקת המכשירים. הרכיב הכמותי כלל סקר טלפוני בקרב אוכלוסיית הלא מממשים אשר בוצע בחודשים אפריל עד יוני 2021. הסקר התבסס על מדגם שכבות של 461 נדגמים, מהם רואיינו 236 אנשים (51% היענות).

עיקר הממצאים

הסיבות המרכזיות לאי-מימוש הזכאות למכשיר מן היחידה כפי שעלו מהסקר הן: חוסר התאמה של המכשיר שאושר (37%, רובם דיווחו על חוסר התאמה של מאפייני המכשיר ורצון בדגם אחר); אי-ידיעה על קבלת אישור זכאות (23%, בפרט בקרב זכאים מתחת לגיל 17 ובקרב זכאים שעברית אינה שפת אימם); קשיים במימוש הזכאות (20%, רובם דיווחו שלא הבינו מה עליהם לעשות לשם מימוש הזכאות); וקנייה או קבלה של מכשיר ממקום אחר או בדרך אחרת (11%, רובם מעמותת יד שרה או קנייה

עצמאית). יש לציין גם את האחוז הגבוה של נפטרים בקרב הזכאים הלא מממשים שנגרעו מן המדגם – 27% מן הזכאים הלא מממשים ברשימות שהופקו על ידי היחידה, וכן 1% נוסף מן המדגם, כפי שעלה במהלך איסוף הנתונים לסקר. קשיים במימוש הזכאות ואחוזי פטירה גבוהים עלו בתור הסיבות המרכזיות לאי-מימוש גם מן הראיונות עם בעלי התפקידים.

60% מן הזכאים הלא מממשים השיבו שהיה ברשותם מכשיר אחר בשימוש בעת הגשת הבקשה, מכשיר שקיבלו לרוב מעמותת יד שרה או מן היחידה לפני שנים אחדות. באשר לצורך במכשיר שאושר להם, 86% מן המשיבים טענו כי הם עדיין זקוקים למכשיר בעת ביצוע הסקר.

משאלות על אודות תהליך הגשת הבקשה עלה כי הגורם המפנה המרכזי להגשת בקשה הוא רופא (54%). 87% מן הזכאים הלא מממשים דיווחו שהגורם הממליץ יצר איתם קשר. מבין המשיבים שהגורם הממליץ יצר איתם קשר, שיעור נמוך יחסית (69%) הרגישו שותפים לבחירת המכשיר. סוגיות הקשורות לקושי בעת מתן המלצה על מכשיר בהתאם לרצונותיו של הפרט עלו גם בראיונות עם בעלי התפקידים, בפרט בעקבות מגבלות הנוהל הקובע את תנאי הזכאות. נוסף על כך, מן הראיונות עם בעלי התפקידים עלו קשיים הנוגעים לעדכון שוטף לזקה בחסר של הפונה ומשפחתו באשר לטיפול בבקשתו למכשיר, וכן למשך טיפול ארוך בבקשות.

סיכום והמלצות עיקריות

חלק ניכר מן החסמים המונעים גישה לטכנולוגיה מסייעת המופיעים בספרות עלו גם במחקר זה. חסמים הקשורים למכשיר (כגון המאפיינים הטכניים של המכשיר, רצון בדגמים אחרים, קושי בתפעול שלו וכדומה) וכן חסמים אישיים (בפרט בקרב הזכאים המבוגרים, הילדים והזכאים שאינם דוברי עברית כשפת אם) עלו מן הממצאים. לעומתם, חסמים סביבתיים (כגון מחסור ברשת תמיכה) לא נמצאו משמעותיים במחקר.

מן המחקר עלו חסמים משמעותיים הקשורים לתהליך ההספקה וההתערבות המקצועית, בהם: קשיים בתהליך התאמת המכשיר ובחירתו על ידי הגורמים הממליצים (כולל חוסר הרגשת שותפות מצד הזכאי ומשפחתו), היעדר קשר רציף עם הזכאי, קשיים בירוקרטיים למימוש הזכאות, ומשך ומורכבות תהליך קבלת הזכאות ומימושה.

להלן המלצות עיקריות לטיוב השירות של היחידה ולצמצום המקרים שבהם זכאים לא מממשים את זכאותם:

- יש לשפר את תהליך ההערכה וההתאמה של המכשיר (כולל הגברת שותפות ומעורבות האדם ומשפחתו)
- יש לשפר את הקשר השוטף עם הזכאי ואת דרכי היידוע על הזכאות
- יש להנגיש את מכתבי האישור ואת שלבי מימוש הזכאות (כולל הצעת סיוע והנחיה במקרה הצורך)
- יש לקצר את משך הטיפול בבקשות (כולל בניית מסלול מקוצר לפניות חוזרות)
- יש להגביר את הגמישות בהיצע המכשירים

דברי תודה

צוות המחקר מבקש להודות למזמיני המחקר: ד"ר יצחק (צאקו) זיו-נר, לשעבר מנהל אגף השיקום בחטיבת הרפואה במשרד הבריאות, ודלית רומם, מנהלת היחידה הארצית להספקת מכשירי שיקום וניידות. תודה על ייזום המחקר, על הסיוע המקצועי והלוגיסטי הרב להוצאת המחקר אל הפועל ועל ההערות המועילות.

כמו כן ברצוננו להודות לבעלי התפקידים ביחידה הארצית למכשירי שיקום וניידות, בלשכות הבריאות, בקופות החולים ובקרב ספקי המכשירים אשר רואיינו למחקר, וכן לאוכלוסיית הזכאים הלא מממשים ובני משפחותיהם אשר השיבו לסקר, על שיתוף הפעולה, הידע והתרומה להבנת הנושא הנחקר.

לסיום תודה לעמיתתנו במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, ד"ר דפנה הרן, על הובלת המחקר בשלבים שונים שסייעו לקידומו ולמימושו.

תוכן עניינים

1	1. רקע
11	2. מטרות המחקר
12	3. שיטה
17	4. ממצאים
35	5. מגבלות המחקר
36	6. סיכום
39	7. המלצות
41	עוד פרסומים של המכון בנושא
42	מקורות

רשימת לוחות

16	לוח 1: התפלגות המדגם ומספר המשיבים לפי מכשיר
18	לוח 2: מאפיינים סוציו דמוגרפיים של המשיבים הלא מממשים
29	לוח 3: מהיכן השיג הזכאי את המכשיר הקודם?

רשימת תרשימים

2	תרשים 1: מודל Human Activity Assistive Technology
3	תרשים 2: מודל Comprehensive Assistive Technology
4	תרשים 3: מודל Matching Person and Technology
8	תרשים 4: תהליך הגשת בקשה למכשיר שיקום וניידות
8	תרשים 5: תהליך הרכישה וההספקה של המכשיר
22	תרשים 6: אדם שהזכאי יכול לסמוך עליו במקרה של משבר או מצוקה
23	תרשים 7: הסיבה המרכזית לאי-מימוש הזכאות למכשיר
24	תרשים 8: סיבות לחוסר ההתאמה של המכשיר
28	תרשים 9: הימצאות מכשיר אחר בזמן הגשת הבקשה למכשיר הנוכחי, לפי קבוצת מכשירים
30	תרשים 10: כיצד מסתדרים המשיבים ללא המכשיר?
31	תרשים 11: ממי שמע האדם לראשונה על האפשרות להגיש בקשה למכשיר שיקום או ניידות?
32	תרשים 12: שביעות רצון מן הגורם הממליץ